

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності

КРИМІНОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник

Одеса
2023

*Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16 лютого 2023 року).*

Автори:

Аркуша Лариса Ігорівна, завідувач кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор;

Федчун Наталія Олександрівна, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент;

Цитряк Віктор Ярославович, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент;

Чорнозуб Лариса Василівна, доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук.

Рецензенти:

Балобанова Дар'я Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і кримінології Львівського державного університету внутрішніх справ;

Цехан Дмитро Миколайович, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія».

Кримінологія: навч.-метод. посібник / Л. І. Аркуша, Н. О. Федчун, В.Я. Цитряк, Л.В. Чорнозуб; НУ «ОЮА». – Одеса: Бондаренко М. О., 2023. – 68 с.

ISBN 978-617-8005-92-4

Навчально-методичний посібник адресований здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» для підготовки до занять з навчальної дисципліни «Кримінологія».

У посібнику наводяться скорочені тексти лекцій, методики підготовки до практичних занять та самостійної роботи, перелік навчальних тем та питань для підсумкового контролю знань і вмінь. Зібрано перелік основних нормативно-правових документів у сфері у сфері запобігання та протидії злочинності, спеціальної літератури та Інтернет-ресурсів з кримінологічних питань.

УДК 343.9 (073)

ISBN 978-617-8005-92-4

© Л. І. Аркуша, Н. О. Федчун,
В.Я. Цитряк, Л.В. Чорнозуб, 2023
© НУ «ОЮА», 2023

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ	7
ТЕМА1	7
ТЕМА2	11
ТЕМА3	14
ТЕМА4	18
ТЕМА5	22
ТЕМА6	26
ТЕМА7	29
ТЕМА8	33
ТЕМА9	37
ТЕМА10	40
ТЕМА11	43
ТЕМА12	47
ТЕМА13	50
ТЕМА14	53
ТЕМА14	65
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ	56
РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ.....	60

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Кримінологія» призначена для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Актуальність навчальної дисципліни. На початку XXI сторіччя проблема злочинності набула планетарного значення. Користуючись розвитком сучасних технологій, транспортних комунікацій та можливостями нелегального переказу грошових коштів, сучасні світові злочинні угруповання, за оцінками експертів ООН, отримують до одного трильйону доларів щорічного прибутку від злочинної діяльності. Постійно зростаюча злочинність загрожує безпеці громадян та їх родин, підриває основи демократії та соціальної справедливості у суспільстві, слугує знаряддям перерозподілу національного доходу, підриваючи економіку кожної держави.

Навчальна дисципліна сфокусована на вивченні природи злочинності, суб'єктів кримінальних конфліктів та заходів контролю, стримування та обмеження злочинності, зокрема основних видів злочинності, що становлять найбільшу загрозу для суспільства, особливо в умовах сучасних інтеграційних процесів, що відбуваються в Україні.

В таких умовах вивчення кримінологічних аспектів об'єктивної дійсності є вельми значущим для правників, зокрема майбутніх фахівців в сфері судової діяльності.

Мета навчальної дисципліни. Метою навчальної дисципліни є оволодіння основами сучасної кримінологічної науки, методиками прикладних кримінологічних досліджень, спеціальними прийомами аналізу злочинної поведінки, її причин і умов, особистості делінквента, а також системою апробованих методик обмеження та стримування кримінальної активності. Відтак, набуті компетентності матимуть позитивний вплив на ефективність роботи в судових органах та в інших органах публічної влади України.

Результати навчання. Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти буде:

здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті проблеми протидії злочинності і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання;

пояснювати характер тенденцій та сучасний стан злочинності в Україні та світі з розумінням професійного та суспільного контексту;

використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел щодо стану злочинності для своєї професійної діяльності;

демонструвати необхідні знання і розуміння основних сучасних кримінологічних доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи у сфері протидії злочинності;

пояснювати природу злочинності та зміст провідних теорій причин злочинності, які застосовуються для пояснення даного явища у вітчизняній та зарубіжній кримінологічних традиціях;

застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки щодо протидії злочинності та окремим злочинним проявам.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема за п/п	Назва теми	Л/ПЗ/СРЗ, год (денна ф/н)
Тема 1.	Вступ до кримінології. Злочинність та її характеристики	2/2/2
Тема 2.	Детермінація злочинності. Кримінологічні теорії пояснення злочинності. Сучасні фактори злочинності в Україні	2/2/2
Тема 3.	Вчення про особу злочинця	2/2/2
Тема 4.	Індивідуальна злочинна поведінка, причини та її механізм	0/2/2
Тема 5.	Концепції протидії злочинності	2/2/2
Тема 6.	Методологія та методика кримінологічних досліджень. Практична кримінологія	0/0/2
Тема 7.	Економічна злочинність: кримінологічна характеристика, запобігання та протидія	2/2/2
Тема 8.	Загальнокримінальна корислива злочинність: кримінологічна характеристика, запобігання та протидія	2/2/2
Тема 9.	Насильницька злочинність: кримінологічна характеристика, запобігання та протидія	0/0/2
Тема 10.	Рецидивна та професійна злочинність: кримінологічна характеристика, запобігання та протидія	0/0/2
Тема 11.	Організована злочинність: кримінологічна характеристика та протидія	2/2/2
Тема 12.	Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання	0/0/2
Тема 13.	Злочинність неповнолітніх: кримінологічна характеристика та запобігання	0/0/2
Тема 14.	Пенітенціарна злочинність: кримінологічна характеристика та протидія	0/0/2

НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Тема 1 ВСТУП ДО КРИМІНОЛОГІЇ. ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Мета вивчення

Створення цілісного уявлення про історію становлення та розвитку науки кримінології, визначення предмету кримінології та його окремих елементів. Розуміння сутності злочинності, її основних характеристик та тенденцій.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **узагальнювати** основні підходи до розуміння злочинності та її характеристик;
2. **аналізувати** різні показники злочинності, на підставі чого робити висновки про її сучасні тенденції;
3. **планувати** власні наукові дослідження з урахуванням новітніх тенденцій;
4. **оцінювати** сучасний стан злочинності в Україні та світі

Основний зміст

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти повинні знати, що термін «кримінологія» походить від латинського *crimen* – злочин та грецького *logos* – наука, вчення.

Кримінологію цікавлять, з одного боку, індивідуальні питання (конкретна людина та її поведінка) – так звана кримінальна антропологія, з іншого, – проблеми життя й усього укладу суспільства – кримінальна соціологія. Кримінологічна наука в сучасному вигляді бере свій початок наприкінці XIX ст., коли обидва ці напрямки стали розглядатися в нерозривній єдності.

Елементами предмету кримінології є злочинність, причини та умови злочинності, особистість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (злочини), а також заходи запобіжного впливу на злочинність.

Здобувачі вищої освіти повинні знати, що кримінологія має дві мети: теоретичну (пізнання закономірностей злочинності і вироблення на цій основі наукових теорій, концепцій, формулювання гіпотез, визначення завдань розвитку даної науки) та практичну (вироблення наукових рекомендацій і конструктивних пропозицій щодо підвищення ефективності протидії злочинності).

Підходи до визначення злочинності:

- 1) визначення злочинності на підставі формальних ознак злочину з метою її подальшої кількісно-якісної інтерпретації;
- 2) сутнісно-змістовні визначення злочинності з метою дослідження її як відносно відокремленої соціальної системи (підсистеми), якій притаманні властивості самодетермінації та самовідтворення.

Здобувачі вищої освіти повинні знати та вміти пояснювати ознаки злочинності (відносну масовість злочинності, соціальність, історичну мінливість, системність та зв'язок з нормами кримінального права), а також її специфічні характеристики (суспільну небезпечність, нормативність, здатність до розширеного самовідтворення тощо).

У кримінологічній науці виділяють такі функції злочинності:

- економічна (полягає в перерозподілі економічних доходів в усіх рівнях існування суспільства);
- політична (полягає у взаємному впливі держави та злочинності);
- новаторська (нові суспільні відносини, досягнення науки і техніки стають об'єктом або способом злочинних посягань);
- інтегративна (приналежність до кримінального середовища інтегрує так само, як і прагнення громадян захиститися від злочинних посягань);
- культурологічна (вплив кримінальної субкультури на свідомість та світосприйняття у суспільстві, формування кримінальної психології).

Для отримання достовірних уявлень про розміри, характер, мінливість злочинності використовують кількісно-якісні параметри, що у кримінології прийнято йменувати показниками злочинності: стан, рівень, коефіцієнти злочинності, структура, динаміка, географія, ціна тощо.

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти повинні знати, що зареєстрована злочинність не відображає справжню криміногенну ситуацію в країні, оскільки більшість кримінальних правопорушень (злочинів) знаходяться поза офіційною статистикою, тобто є латентними. За даними різних вчених їх кількість сягає двох третин, а часом і трьох чвертей від загального числа зареєстрованих кримінальних правопорушень (злочинів).

Питання практичного заняття

1. Поняття кримінології та її предмета. Історія виникнення та розвитку кримінології як самостійної науки.
2. Проблеми визначення злочинності в кримінологічній науці. Практичне значення визначення злочинності.
3. Підходи до визначення злочинності. Ознаки злочинності та функції злочинності.
4. Статистичний аналіз злочинності в Україні: стан, динаміка, структура, географічні закономірності її розповсюдження.
5. Латентна злочинність: поняття та значення для аналізу злочинності. Методика аналізу латентності.
6. Регіональні та світові тенденції злочинності.

Питання для самостійної роботи

1. Місце кримінології серед суміжних галузей знань.
2. Тенденції та перспективи розвитку кримінологічної науки на сучасному етапі.
3. Латентна злочинність: поняття та види. Способи виявлення латентних злочинів.

4. Географія злочинності. Регіональні особливості злочинності в Україні.
5. Ціна злочинності та суспільна небезпечність.

Рекомендовані теми рефератів

1. Основні підходи до визначення поняття злочинності в кримінології.
2. Девіації та злочинність.
3. Злочинність як різновид соціальної практики.
4. Злочинність, злочин, злочинна діяльність: співвідношення понять.
5. Латентна злочинність та її види.
6. Коефіцієнти злочинності та їх практичне значення.
7. Україна на «кримінальній» карті світу.

Література

1. Василевич В. В. Кримінологічна політика України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: ІнЮрс, 2007. 424 с.
3. Зелінський А. Ф. Кримінологія: навч. посіб. Х. , 2000. 238 с.
4. Кримінологія : підручник / За ред. Ю. Нікітіна, С. Денисова, Є. Стрельцова. Харків: Право, 2018. 416 с.
5. Кримінологія: підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.
6. Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики : монографія. Івано-Франківськ : Супрун В. П. 2021. 389 с.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКПІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.

4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 2

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ.

КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ПОЯСНЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ.

СУЧАСНІ ФАКТОРИ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.

Мета вивчення

Створення цілісного уявлення про проблеми детермінації злочинності; напрацювання здатності аналізувати теорії пояснення причин злочинності, досліджувати сучасні фактори злочинності в Україні.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

- 1. досліджувати** методологічні основи етіології злочинної поведінки;
- 2. аналізувати** біологічний, психолого-психіатричний та соціологічний напрямки пояснення причин злочинності;
- 3. аналізувати** сучасний детермінаційний комплекс злочинності в Україні.

Основний зміст

Здобувачам вищої освіти потрібно мати на увазі, що питання про причини та умови злочинності вважається одним із найважливіших і найскладніших у кримінології. Адже вплив на злочинність неможливий без розуміння особливостей її детермінації, тих механізмів, що зумовлюють її виникнення і розвитку.

При вивченні даної теми здобувачам вищої освіти слід звернути увагу на те, що єдності в розумінні детермінації злочинності серед дослідників немає як в процесі розвитку кримінології, так і в сучасних кримінологічних дослідженнях. Підходи до пояснення злочинності, що склалися в науці, є досить різноманітними та іноді суперечливими.

Здобувачі вищої освіти повинні засвоїти принципову різницю між підходами до пояснення детермінації злочинності. Зауважимо, що представники біологічного напрямку у центр пояснення злочинності ставлять особистісні риси людини, а представники соціологічного напрямку вважають злочинність продуктом соціальних передумов.

Здобувачам вищої освіти необхідно засвоїти питання про практичне значення розуміння детермінації злочинності. Адже саме теорії детермінації злочинності слугують теоретичним підґрунтям для побудови концептуальних напрямків запобігання та протидії злочинності.

При характеристиці сучасних факторів злочинності варто, застосовуючи системний підхід, мати на увазі, що детермінація злочинності повинна аналізуватися як взаємодія об'єктивних та суб'єктивних факторів, залежність причин та умов злочинності від конкретних соціальних умов.

Питання практичного заняття

1. Методологічні основи причинності та детермінації злочинності.
2. Поняття та класифікація причин і умов злочинності.

3. Пояснення злочинності з позиції класичної школи кримінального права.
4. Біологічні концепції у поясненні причин злочинності:
 - Антропологічний підхід;
 - Психолого-психіатричний підхід.
5. Соціологічний підхід до пояснення злочинності:
 - Теорія аномії.
 - Теорія диференційованого зв'язку.
 - Теорія стигматизації.
 - Економічний детермінізм у поясненні злочинності.
 - Критична криминологія.
6. Віктимологічна теорія.
7. Причини та умови злочинності в сучасній Україні.

Рекомендовані теми рефератів

1. Злочинність та безробіття.
2. Злочинність та міграція населення.
3. Маргіналізація та злочинність.
4. Урбанізація та злочинність.
5. Глобалізація і злочинність.
6. Можливості теології в поясненні злочинності.
7. Теорія субкультур та злочинність неповнолітніх.
8. Теорія конфлікту культур та національно-етнічні конфлікти.
9. Злочинність та медіа.

Питання для самостійної роботи

1. Комплексний підхід до вивчення причин злочинності.
2. Багатофакторний аналіз причин злочинності.
3. Теорія віддаленої та безпосередньої причини.
4. Основні підходи до вивчення причин та умов злочинності у вітчизняній криминології.
5. Діалектика взаємодії причин та умов злочинності у вітчизняній криминології.

Література

1. Головкін Б.М. Причинність в системі детермінації злочинності. Теорія і практика правознавства. 2014. Вип. 1(5). С. 7. URL: http://nauka.juracademy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/_1.pdf
2. Головкін Б.М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020/1. С. 274-280.
3. Дрьомін В.М. Злочинність як предметна діяльність. *Електронне наукове фахове видання Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №3. URL: http://lsej.org.ua/3_2015/3_2015.pdf

4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: ІнЮре, 2007. 424 с.

5. Костенко О.М. У світлі соціального натуралізму (вибране): вибрані твори. Київ: Паливода А.В., 2020. 812 с.

6. Нежурбіда С. І. Кримінологічне вчення про причинність злочинності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Нежурбіда Сергій Ігорович ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2015. 32 с.

7. Шпиталенко Г.А., Мельничук Д.П., Богоявленська Ю.В. Соціальна природа злочинності: історичний та ґносеологічний аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал* № 3/2020. С. 356-361. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/87.pdf

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka

4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>

5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>

6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.

2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>

3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.

4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>.

5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.

6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.

7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.

8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.

9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>

10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 3 ВЧЕННЯ ПРО ОСОБУ ЗЛОЧИНЦЯ

Мета вивчення

Сформувати науково обґрунтоване кримінологічне уявлення про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **визначати** поняття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та відмежовувати його від суміжних термінів;
2. **надавати** кримінологічну характеристику осіб, які вчинили кримінальні правопорушення;
3. **демонструвати** системні знання щодо структури особистості осіб, які вчинили кримінальні правопорушення;
4. **визначати** типологію та класифікацію осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Основний зміст

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти повинні з'ясувати сутність поняття «особистість особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення», знати його співвідношення з такими поняттями, як «особа злочинця», «криміногенна особистість», «суб'єкт кримінального правопорушення», «особа винного», а також співвідносити зі специфічною якістю «суспільна небезпечність особи». У цьому зв'язку доцільно акцентувати увагу на позиції, що пов'язує розуміння особи злочинця з її провідною соціальною діяльністю.

Вивчаючи кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, здобувачі вищої освіти повинні диференціювати це поняття з поняттям особи злочинця як системи соціальних і психічних властивостей, що обумовлюють її суспільну небезпеку та детермінують скоєння злочину.

За допомогою аналізу спеціальної літератури здобувачі вищої освіти повинні вивчити дискусійне питання про співвідношення природного та соціального в особистості людини, яка вчиняє злочин. Через це здобувач вищої освіти повинен визначити своє ставлення до даної проблеми і уміти пояснити, яким чином властивості особи, які мають біологічний характер (ознаки статі, віку, фізичного і конституційного стану, темпераменту, здібностей та ін.) впливають на злочинну поведінку; які соціальні чинники чинять вплив на особу та її поведінку, детермінуючи злочин.

Слід розібратися також в основних властивостях та ознаках особистості особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, що становлять її структуру і виражаються в складових її кримінологічної характеристики.

Логічним завершенням вивчення даної теми повинна бути класифікація (групування осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, за одним простим критерієм) та типологія (групування за складними комплексними критеріями).

За глибиною та стійкістю антисоціальних установок особистості виділяють такі типи: випадкові, ситуаційні, злісні, особливо злісні злочинці.

За змістом мотивації: насильницькі (агресивні), корисливі, корисливо-насильницькі, злісні соціально дезорганізовані типи, необережні.

За типами психологічної готовності до вчинення кримінального правопорушення (злочину): «ігровий» тип – задоволення потреби стосується не тільки результату, отриманого від злочину, а й самого процесу вчинення злочину; «звичний» тип – вихідна готовність до вчинення злочину, звичність кримінальної поведінки, упевненість в успіху злочину; «обережний» тип – вчиняє злочин лише при дуже сприятливому збігу обставин; «невпевнений» тип – характеризується внутрішньо конфліктним способом прийняття рішення, злочин як вихід з проблеми, яку неможливо вирішити законним шляхом; «імпульсивний» тип – схильність до вчинення злочину виникає як емоційна реакція на певну життєву ситуацію; «конформний» тип – вчинення злочину виникає як результат впливу інших осіб.

Питання практичного заняття

1. Проблема визначення поняття особистості злочинця, розмежування із поняттям «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення» та іншими суміжними категоріями.

2. Дискусія про співвідношення соціального та біологічного в особистості злочинця.

3. Структура особистості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

4. Характеристика осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, в сучасній Україні (за офіційними статистичними даними).

5. Класифікація та типологія осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Практичне завдання

Охарактеризуйте структуру особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за матеріалами кримінального провадження.

Питання для самостійної роботи

1. Дискусія про суспільну небезпечність особистості злочинця.

2. Психологія осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

3. Типологія осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, та її практичне значення.

4. Вплив характеристик особистості злочинця на індивідуалізацію покарання.

Рекомендовані теми рефератів

1. Акцентуована особистість та особистість злочинця.

2. Соціально-рольові характеристики особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

3. Кримінально-правові характеристики особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.
4. Криміногенна особистість.
5. Антропологічні особливості особистості злочинця.
6. Фізіологічні особливості особистості злочинця.
7. Психіатричні особливості особистості злочинця.
8. Генетичні особливості особистості злочинця.
9. Класифікація злочинців за ступенем суспільної небезпеки.

Література

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: ІнЮре, 2007. 424 с.
2. Зелінський А. Ф. Кримінальна психологія: наук.-практ. вид. К. : Юрінком Інтер, 1999. 240 с.
3. Кримінологія: підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.
4. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора : офіц. веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113898&libid=100820&c=edit&c=fo
5. Федчун Н.О. Детермінаційний комплекс порушень правил безпеки. *Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. Наук.-практ. Конф. (17 травня 2019 р. м. Одеса). У 2-х т. Т. 2 / відп. Редактор Г. О. Ульянова*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 272-275.
6. Хохліна О. П. Проблема структури особистості у психології. *Юридична психологія*. 2016. № 2. С. 20-32. URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/download/432/434/>

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>

3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 4

ІНДИВІДУАЛЬНА ЗЛОЧИННА ПОВЕДІНКА: ЇЇ ПРИЧИНИ ТА МЕХАНІЗМ

Мета вивчення

Сформувати систему науково обґрунтованих знань щодо генези індивідуальної злочинної поведінки, причин та умов конкретного кримінального правопорушення (злочину), можливостей запобігання кримінальним правопорушенням (злочинам) на різних стадіях формування злочинної поведінки.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **демонструвати** розуміння особливостей причин та умов конкретного кримінального правопорушення (злочину);
2. **визначати** умови несприятливого формування особисті та кримінологічне значення ситуації вчинення кримінального правопорушення (злочину);
3. **аналізувати** поняття та типи механізму індивідуальної злочинної поведінки;
4. **оцінювати** можливості запобігання кримінальним правопорушенням (злочинам) на різних стадіях формування злочинної поведінки.

Основний зміст

При вивченні даної теми особливу увагу слід приділити: а) умовам та інститутам соціального становлення особистості та їх значенню у формуванні негативних якостей делінквента, б) поведінці та віктимологічним особливостям жертви, характеру взаємодії зі злочинцем, в) ситуації вчинення кримінального правопорушення (злочину).

У межах даної теми здобувач вищої освіти повинен вміти аналізувати різні види ситуацій вчинення кримінального правопорушення (злочину): 1) в залежності від джерела виникнення (створена злочинцем, іншими особами, зовнішніми явищами (наприклад, стихійними лихами); 2) за змістом (проблемна, конфліктна тощо); 3) за характером дії (нейтральна, провокуюча, сприятлива, несприятлива тощо).

Механізм злочинної поведінки – це зв'язок і взаємодія зовнішніх факторів об'єктивної дійсності та внутрішніх, психічних процесів і станів, що детермінують рішення вчинити кримінальне правопорушення (злочин), направляють і контролюють виконання цього рішення.

Механізм опосередкований певною послідовністю розвитку злочинних дій (стадій або елементів): формування мотивації, прийняття рішення, виконання, посткримінальна поведінка.

На основі вивчення особливостей різних видів злочинної поведінки – звичної, імпульсивної, умисної – здобувач вищої освіти повинен вміти аналізувати типи механізмів злочинної поведінки (повний та скорочений).

За допомогою отриманих теоретичних знань здобувачі вищої освіти повинні вміти самостійно складати програму вивчення причин та умов конкретного кримінального правопорушення (злочину) за матеріалами кримінального провадження та, проаналізувавши, вміти довести, чому особа вчинила кримінальне правопорушення (злочин), та які саме передумови, причини призвели до розвитку кримінальної ситуації.

Питання практичного заняття

1. Поняття, види та особливості причин конкретного кримінального правопорушення (злочину). Умови несприятливого формування особистості.
2. Ситуація вчинення кримінального правопорушення (злочину) та її кримінологічне значення.
3. Поняття та стадії механізму індивідуальної злочинної поведінки.
4. Кримінальна мотивація та її складові. Класифікація мотивів злочинів. Мотивування злочинів.
5. Прийняття та виконання рішень про вчинення кримінального правопорушення (злочину). Роль антисуспільної настанови в механізмі злочинної поведінки.
6. Типи механізму злочинної поведінки.

Практичне завдання

За матеріалами кримінального провадження визначте умови несприятливого формування особистості та причини конкретного кримінального правопорушення (злочину).

Питання для самостійної роботи

1. Генеза злочинної поведінки: кримінологічна характеристика.
2. Класифікація мотивів: психологічний, юридичний та комплексний підходи.
3. Поняття боротьби та конкуренції мотивів.
4. Співвідношення етапів (стадій) механізму злочинної поведінки та стадій вчинення кримінального правопорушення (злочину) за кримінальним правом.
5. Посткримінальна поведінка.
6. Особливості механізмів умисної, імпульсивної та звичної злочинної поведінки.

Рекомендовані теми рефератів

1. Роль та значення потреб у механізмі злочинної поведінки.
2. Роль та значення інтересів у механізмі злочинної поведінки.
3. Кримінальна мотивація: загальна характеристика.
4. Роль антисуспільної настанови в механізмі злочинної поведінки.

5. Прийняття рішення та його роль у механізмі злочинної поведінки.
6. Роль конкретної життєвої ситуації у вчиненні кримінального правопорушення (злочину).
7. Віктимологічні фактори та механізм конкретного кримінального правопорушення (злочину).

Література

1. Зелінський А. Ф., Оніка Л. П. Детермінація злочину: навч. посіб. Харків: УкрЮА, 1994. 52 с.
2. Зелінський А.Ф. Кримінальна психологія: наук.-практ. вид. К.: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.
3. Кацавець Р.С. Психологія особистості: навч. посіб. Київ :Алерта. 2021. 134 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/psikhologiya-osobistosti-navchalniy-posibnik.pdf>
4. Маслоу А. Мотивація та особистість. URL: <https://psylib.org.ua/books/masla01/index.htm>
5. Соціалізація особистості. <https://fku.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/uk/PDF/pcux. lk2.pdf>
6. Федчун Н.О. Деякі питання природи імпульсивних злочинів. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю. П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; НУ «ОЮА». Одеса, 2021. С.262-266. DOI 10.32837/11300.16008*
7. Федчун Н.О. Психологічний механізм злочинної поведінки при порушенні правил безпеки мореплавства. *Публічне право : Науково-практичний юридичний журнал*. 2016. № 2. С. 158-165.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>

3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 5 КОНЦЕПЦІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Мета вивчення

Сформувати комплексне уявлення про сучасні кримінологічні засади обмеження та стримування кримінальної активності, можливості соціального контролю та ефективність кримінально-правових засобів запобігання та протидії злочинності.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **визначати** поняття, мету, принципи та види протидії злочинності;
2. **демонструвати** знання стратегій протидії злочинності та вміти визначати її види щодо конкретних запобіжних заходів;
3. **характеризувати** систему заходів запобігання та протидії злочинності;
4. **складати** програми запобігання злочинності та окремим її проявам.

Основний зміст

Протидію злочинності слід аналізувати, виходячи з того, що вона є видом соціального контролю – сукупності заходів та методів впливу суспільства на небажані (відхилені) форми поведінки з метою їх мінімізації.

Здобувачі вищої освіти повинні з'ясувати структуру протидії злочинності, що складається з двох напрямків: 1) запобігання вчиненню кримінальних правопорушень (злочинів); 2) реагування на вчинені кримінальні правопорушення (злочини).

При розгляді теоретичних основ впливу на злочинність з метою зниження її рівня та усунення негативних наслідків використовується досить велика кількість термінів: «запобігання», «превенція», «попередження», «профілактика», «контроль», «боротьба» тощо. На основі аналізу наукової літератури здобувач вищої освіти повинен вміти обґрунтувати свою думку щодо змісту та співвідношення цих термінів та видів діяльності.

Основною метою запобігання та протидії злочинності є соціальна/громадська безпека → кримінологічна безпека. Стратегія запобігання злочинності багато в чому спирається на домінуючу концепцію злочинності, стан злочинності і активність криміналітету, а також повинна враховувати фактори, що зумовлюють протиправну поведінку. Важливим слід визнати також дослідження факторів, що утримують від вчинення злочинів.

При розгляді питань правового регулювання діяльності щодо запобігання та протидії злочинності варто приділити увагу аналізу законів, указів, програм, концепцій запобігання злочинності та окремим її видам як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях.

Здобувач вищої освіти повинен засвоїти поняття та систему суб'єктів запобігання та протидії злочинності. В залежності від мети та завдань, які реалізуються суб'єктами запобігання та протидії, їх функціональних обов'язків

виділяють різні класифікації суб'єктів: загальні та спеціальні; державні, приватні та громадські; національні та міжнародні.

Здобувач вищої освіти повинен вміти охарактеризувати напрямки діяльності спеціально уповноважених державних органів запобігання та протидії злочинності. Окремо необхідно зупинитись на діяльності громадськості щодо запобігання та протидії злочинності.

При вивченні даної теми варто також звернути увагу на діяльність міжнародних установ та організацій у сфері запобігання та протидії злочинності.

Питання практичного заняття

1. Протидія злочинності як вид соціального контролю. Співвідношення понять «запобігання», «превенція», «попередження», «профілактика», «контроль», «боротьба» тощо.

2. Стратегії запобігання злочинності. Концептуальні основи формування кримінологічної політики держави.

3. Система заходів запобігання злочинності:

- загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні;
- загальнодержавні, регіональні, об'єктні;
- соціально-економічні, культурологічні, організаційні, правові та ін.;
- рання та ситуативна профілактика кримінальних правопорушень (злочинів);
- віктимологічна профілактика кримінальних правопорушень (злочинів).

4. Правове забезпечення запобігання злочинності: міжнародні та національні нормативно-правові акти.

5. Суб'єкти запобігання та протидії злочинності. Участь громадськості у запобіганні злочинності.

6. Основні напрямки міжнародного співробітництва у запобіганні та протидії злочинності.

Практичне завдання

Проаналізувавши сучасні тенденції злочинності в Україні, складіть проект державної програми запобігання та протидії злочинності на наступний рік.

Питання для самостійної роботи

1. Індивідуальна профілактика кримінальних правопорушень (злочинів).

2. Превентивна діяльність органів кримінальної юстиції.

4. Координація запобіжної діяльності суб'єктів: поняття та форми.

5. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобіжної діяльності.

Рекомендовані теми рефератів

1. Поняття та основні принципи формування кримінологічної політики держави.

2. Кримінально-правові заходи протидії злочинності. Альтернативи покаранню.
3. Запобігання вчинення кримінальних правопорушень (злочинів) як мета кримінального покарання: проблема ефективності.
4. Проблема впровадження та проведення кримінологічної експертизи нормативно-правових актів.
5. Міжнародне співробітництво у протидії злочинності: глобальний, регіональний та місцевий рівні.
6. Система запобігання злочинності в зарубіжних країнах.

Література

1. Блажівський Є.М. Моніторинг протидії злочинності в Україні: монографія. Х. : Золота миля, 2020. 378 с.
2. Василевич В.В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. 712 с.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. Кн. 3: Практична кримінологія. К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2008. 320 с.
5. Превентивна діяльність органів кримінальної юстиції : навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л.І. Аркуша, Н.О. Федчун, О.В. Дикий, М.О. Д'ячкова ; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14625>
6. Федчун Н.О. Основи профілактики злочинів, що вчиняються при порушенні правил безпеки. *Юридичний вісник*. № 3-4. 2019. С. 125-129.
7. Фріс П.Л. Ідеологія кримінально-правової політики : монографія. Івано-Франківськ : Супрун В. П. 2021. 389 с.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 6

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. ПРАКТИЧНА КРИМІНОЛОГІЯ

Мета вивчення

Оволодіння сучасними методиками прикладних кримінологічних досліджень та навичками кримінологічного прогнозування та планування запобіжної діяльності.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **вміти** застосовувати належні засоби для вивчення та аналізу закономірностей, тенденцій злочинності та пов'язаних процесів;
2. **володіти** прийомами та способами пізнання кримінологічної дійсності;
3. **вирішувати** наукові та практичні кримінологічні завдання;
4. **складати** програми запобігання злочинності та окремим її проявам.

Основний зміст

Базовими постулатами кримінологічних досліджень є:

- 1) Злочинність досліджується у взаємодії та взаємозалежності з соціальними, політичними, економічними, духовними, культурними та іншими сферами життя суспільства.
- 2) Дослідження злочинності, окремих злочинних проявів, детермінації повинно проводитись з урахуванням їх «руху» в просторі і часі. 4) Злочинність є постійно змінюваним явищем. Способи та прийоми вчинення злочинів удосконалюються із розвитком науки і техніки.
- 3) Злочинність – це не проста сукупність злочинів, а складна система, складові частини якої постійно взаємодіють між собою.
- 6) Кримінологічне пізнання органічно включає у зміст самого знання суб'єктивний компонент, що привноситься не тільки і навіть не стільки дослідником, скільки самим об'єктом наукового пізнання.
- 7) Динамізм суспільної дійсності істотно ускладнює формалізацію кримінологічних досліджень.
- 8) Кримінологічне дослідження прагне до виключення несуттєвих, випадкових ознак свого об'єкта, чим обумовлюється застосування часткового детермінізму.

Комплексність кримінології визначає складність її методології. При цьому потрібно звернути увагу на те, що методологія кримінології розуміється в кількох значеннях: по-перше, як її загальнофілософська основа пізнання; по-друге, як вся сукупність методів, що застосовується в науці; і, по-третє, як вчення про методи. Методи кримінології – це конкретні способи, засоби та прийоми дослідження. Кримінологічні методики – сукупність методів, що застосовуються для здійснення конкретного дослідження.

Розглядаючи методи кримінологічних досліджень, потрібно мати на увазі, що виділяють загальнонаукові (індукції і дедукції, абстракції і узагальнення, порівняння, екстраполяції та аналогії) і конкретно-наукові методи, що застосовуються в кримінології (статистичні, соціологічні, психологічні, логічно-математичні, правові тощо).

Основними вимогами щодо кримінологічного дослідження є повнота, предметність і репрезентативність інформації.

Прогнозування є необхідним і початковим етапом кримінологічного планування.

До основних методів кримінологічного прогнозування відносяться:

- екстраполяції – порівняльний аналіз попередніх статистичних даних з їх тлумаченням стосовно майбутньої динаміки злочинності;
- експертних оцінок – врахування прогностичних ідей професіоналів щодо стану злочинності;
- кримінологічне моделювання – вивчення криміногенних явищ за допомогою побудови їх моделей.

Необхідно звернути увагу на відмінності кримінологічного прогнозування та планування. Кримінологічне прогнозування є підготовчою стадією з метою оптимізації кримінологічного планування протидії злочинності. За своєю суттю кримінологічне планування є способом розроблення управлінського рішення у сфері протидії злочинності, а план – формою такого рішення. Головна мета кримінологічного планування – підвищення ефективності практики запобігання та протидії злочинності.

Питання для самостійної роботи

1. Поняття методології кримінологічної науки, методик та методів кримінологічних досліджень.
2. Загальна характеристика та класифікація методів кримінологічних досліджень. Вибіркове дослідження у кримінології.
3. Програма, план та етапи кримінологічного дослідження.
4. Поняття, види та значення кримінологічного прогнозування.
5. Кримінологічне планування: поняття, види, суб'єкти.

Література

1. Бесчастний В.М. Кримінологічне забезпечення протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : В справі, 2017. 360 с.
2. Блажівський Є.М. Моніторинг протидії злочинності в Україні: монографія. Х. : Золота миля, 2020. 378 с.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. Кн. 3: Практична кримінологія. К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2008. 320 с.
4. Олішевський О. Методологія науки кримінології. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 18 Березень 2018. URL: <http://visnikkau.webnode.com.ua/news/metodologiya-nauki-kriminologii/>.

5. Сметаніна Н. Інформаційна модель злочинності в пострадянській кримінології. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/8/Smetanina%20N.V.pdf.

6. Чернишов Г. М. Науково-аналітичне забезпечення протидії злочинності: сучасні виклики та проблеми. *Правове життя сучасної України : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) у 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова*. Одеса: Видавничий дім Гельветика, 2019. С. 250-253.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka

4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>

5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>

6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.

2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>

3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.

4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>.

5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.

6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.

7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.

8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.

9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>

10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 7

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ

Мета вивчення

Сформувати систему науково обґрунтованих знань сутності явища економічної злочинності, її основних детермінант, тенденцій розвитку та можливостей запобігання.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **демонструвати** розуміння сутності економічної злочинності;
2. **визначати** основні фактори економічної злочинності в Україні та світі;
3. **оцінювати** світові та національні тенденції розвитку економічної злочинності та практику протидії.

Основний зміст

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти повинні знати, що сутність економічної діяльності становлять відносини з приводу виробництва, обміну, розподілу та споживання товарів і послуг. Результатом такої діяльності є значна економічна вигода у вигляді товарно-матеріальних цінностей та грошових коштів. Тому не дивно, що така прибуткова сфера стає об'єктом злочинних посягань, особливо в періоди криз та реформ. Криміналізація пронизує майже всі галузі державного управління і економіки України.

За різними оцінками тінізація економіки сягає від 30 до 80% від її легального сектора. Структуру тіньової економіки складають наступні сегменти:

1. Неформальний, але соціально прийнятний сегмент – доходи, отримувані від невраховуваних державою джерел (ведення особистого господарства для власних потреб, епізодичні «чайові», винаймання житла без укладання договору, неформальна зайнятість населення тощо).

2. Доходи від різного роду деліктів (цивільних, адміністративних, фінансових), які не є кримінальними правопорушеннями (злочинами) в силу незначної шкоди, але мають схожий механізм вчинення, формування особистості делінквента та детермінаційні зв'язки.

3. Кримінальний бізнес, тобто нелегальна діяльність, яка представлена забороненим законом виробництвом і поширенням товарів та послуг, що мають ефективний попит на ринку (наркобізнес, торгівля людьми тощо).

4. Власне економічні злочини.

Здобувач вищої освіти вищої освіти вищої освіти повинні звернути увагу на те, що до провідних характеристик економічної злочинності належать:

- корислива мотивація (хоча існують інші протиправні мотиви: підриг репутації, безкорисливе розголошення комерційної таємниці та ін.);

- об'єктом посягання є економічна безпека (безпека відносин з приводу виробництва, обміну, розподілу та споживання товарів і послуг);
- вчинення кримінальних правопорушень (злочинів) у процесі професійної діяльності (залучення та використання інфраструктури легальної економічної діяльності);
- корпоративний характер. Наявність двох суб'єктів – юридичної особи (злочинність корпорацій) та фізичної особи (злочинність за родом діяльності), що діють від імені та в інтересах підприємства;
- тривалий, систематичний характер;
- суттєвий збиток, що наноситься економічним інтересам держави, галузей економіки та громадян;
- використання корумпованих елементів у контролюючих та органах кримінальної юстиції;
- неперсоніфіковані жертви (анонімність та колективність віктимізації);
- високий ступінь латентності.

Враховуючи тенденцію транснаціоналізації економічної злочинності, варто проаналізувати внутрішньодержавні, а також міжнародні правові акти, які присвячені організаційним та змістовним аспектам протидії економічній злочинності.

Суб'єктами, які реалізують державну політику у сфері протидії економічній злочинності є:

- 1) органи, які здійснюють контрольно-регулятивні функції у сфері економіки – неспеціалізовані суб'єкти (деякі з них з ознаками спеціалізації);
- 2) органи, що виконують правоохоронну функцію – спеціалізовані суб'єкти;
- 3) органи, що здійснюють правосуддя (господарське та кримінальне провадження).

Особливу увагу слід приділити вивченню протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, адже саме можливість подальшого використання брудних коштів зумовлює «рентабельність» та привабливість вчинення економічних злочинів.

Питання практичного заняття

1. Поняття та ознаки економічної злочинності. Місце економічної злочинності у структурі тіньової економіки.
2. Рівень, динаміка, структура та географія економічної злочинності в Україні.
3. Причини та умови економічної злочинності.
4. Особливості осіб, які вчиняють економічні злочини.
5. Загальна характеристика системи та суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності в Україні.
6. Запобігання та протидія відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом. Система фінансового моніторингу в Україні.

Питання для самостійної роботи

1. Методи виявлення латентних економічних злочинів в Україні.
2. Кримінальний бізнес як кримінологічна проблема.
3. Структура економічної злочинності на сучасному етапі.
4. Зворотній вплив економічної злочинності на суспільні відносини.
5. Відповідальність за порушення вимог законодавства про запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, за законодавством України.
6. Роль банківських установ у запобіганні та протидії відмиванню доходів, здобутих злочинним шляхом.

Рекомендовані теми рефератів

1. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють економічні злочини.
2. Економічна злочинність та тіньова економіка: проблеми співвідношення.
3. Сучасні стратегії протидії економічній злочинності.
4. Відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, та легалізація (амністія) капіталів: порівняльно-правовий аналіз та досвід зарубіжних держав.
5. Діяльність FATF у протидії відмиванню брудних коштів.

Література

1. Larysa Arkusha, Viktor Zagorodniy, Nataliia Fedchun. Corruption schemes while purchasing medicinal products at the expense of state funds in Ukraine. International Journal Of Pharmaceutical Research, Volume 12, issue 3, July - Sept, 2020.P. 1465-1470. Indexed in: PubMed/Medline, SCOPUS, <http://www.ijpronline.com/ViewIssue.aspx?Volume=26&Issue=58>
2. Oleksandr Muzychuk, Vladyslav Teremetskyi, Anatolii Podoliaka, Nataliia Fedchun, Olexander Svitlychnyy, Olena Korotun, Iryna Nagorna. Legal support of economic competition in Ukraine. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, Volume 24, Special Issue 1, 2021. P. 1-7. Indexed in: SCOPUS, <https://www.abacademies.org/articles/legal-support-of-economic-competition-in-ukraine.pdf>
3. Бойко А.М. Теорія детермінації економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки : автореф. дис....д-ра юрид. наук / Андрій Михайлович Бойко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2009. 48 с.
4. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 140-151. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.24.140.
5. Мельничук Т.В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньо-економічній сфері. О.: Фенікс, 2010. 246 с
6. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки. Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2001. 524 с.

7. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. Варналія З.С. URL : http://www.niss.gov.ua/book/tyn_ekon/index.htm.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>.
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 8

ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНА КОРИСЛИВА ЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ

Мета вивчення

Сформувати систему науково обґрунтованих знань щодо сутності та природи загальнокримінальних корисливих правопорушень (злочинів), особливостей детермінаційного комплексу та запобіжної діяльності.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти вищої освіти буде:

1. **демонструвати** розуміння поняття та ознак загальнокримінальних корисливих правопорушень (злочинів);
2. **аналізувати** фактори, що їх детермінують;
3. **оцінювати** практику запобігання та протидії загальнокримінальним корисливим правопорушенням (злочинам).

Основний зміст

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти повинні знати, що корисливі спонукання є одними з основних у житті будь-якої особи. Тому корисливість не повинна оцінюватися як криміногенна характеристика злочинців. Кримінальними можуть бути лише засоби задоволення корисливого мотиву.

Необхідно розрізнати загальнокримінальні корисливі правопорушення (злочини) та економічну злочинність, що також має корисливу мотивацію. До основних характеристик злочинності загальнокримінального корисливого типу належать:

- 1) корисливий мотив та корислива мета (протиправне безоплатне вилучення чужого майна);
- 2) об'єкт – право власності;
- 3) предмет – чуже майно, права на майно (категорія «чуже майно» повинна оцінюватися у юридичному значенні та мати вартісно-споживче вираження);
- 4) загальний суб'єкт (поза сферою економіки та службовими відносинами);
- 5) «примітивні» способи вилучення майна.

При вивченні даної теми також потрібно розрізнати загальнокримінальні корисливі правопорушення (злочини) та корисливо-насильницьку злочинність, яка належить до загальнокримінальних діянь: для корисливо-насильницької злочинності характерний насильницький спосіб заволодіння майном потерпілих, тобто допоміжну функцію виконують агресивні спонукання.

В основному загальнокримінальні корисливі правопорушення (злочини) зосереджені у розділі VI Особливої частини КК України (кримінальні

правопорушення проти власності за винятком некорисливих посягань на власність).

Загальнокримінальні корисливі правопорушення (злочини) складається з діянь, передбачених ст.ст.185, ч.1 ст.186, 190, 192, 289 КК України. До ядра цього виду злочинності відносяться крадіжки, ненасильницькі (прості) пограбування, шахрайства. Крадіжки складають близько $\frac{1}{2}$ від кількості всіх зареєстрованих кримінальних правопорушень, а у структурі загальнокримінальних злочинів їх частка становить понад 70%.

У межах вивчення детермінації загальнокримінальної корисливої злочинності слід виділити такі причини та умови, як аномійний стан суспільства, соціальне розшарування, споживацька психологія, кримінальна психологія, фрустрація тощо та окремі віктимологічні фактори.

Проблема запобігання загальнокримінальної корисливої злочинності полягає в тому, що це – один з найтипівіших та найстійкіших видів кримінальної активності, який залежить не стільки від застосування спеціально-кримінологічних заходів, скільки від загальносоціальної стабільності у суспільстві.

Серед системи суб'єктів запобігання загальнокримінальним корисливим правопорушенням особливу увагу слід звернути на компетенцію та структуру поліції, а також засади діяльності приватних охоронних структур.

Питання практичного заняття

1. Поняття та ознаки загальнокримінальних корисливих правопорушень (злочинів).
2. Стан та детермінація загальнокримінальних корисливих правопорушень (злочинів) в Україні.
3. Загальна характеристика окремих видів загальнокримінальних корисливих правопорушень (злочинів) та їх кримінологічні показники.
4. Кримінологічна характеристика осіб загальнокримінального корисливого типу.
5. Суб'єкти та заходи запобігання та протидії загальнокримінальним корисливим правопорушенням (злочинам).

Питання для самостійної роботи

1. Макрорівневий аспект детермінації загальнокримінальної корисливої злочинності в контексті процесів маргіналізації (культурологічні особливості середовища; соціально-економічні умови життя населення; політична дестабілізація).
2. Особливості групової свідомості та вчинення загальнокримінальних корисливих злочинів.
3. Загальна характеристика системи попередження загальнокримінальної корисливої злочинності в Україні
4. Превентивна діяльність органів кримінальної юстиції щодо загальнокримінальних корисливих правопорушень (злочинів).

5. Перспективні напрямки вдосконалення системи попередження насильницької злочинності в Україні (альтернативні засоби розв'язання кримінальних конфліктів на корисливому підґрунті).

Рекомендовані теми рефератів

1. Віктимологічні фактори детермінації загальнокримінальних корисливих правопорушень (злочинів).
2. Кримінологічна характеристика корисливих правопорушень проти власності.
3. Особливості особистості особи, яка вчиняє загальнокримінальні корисливі правопорушення.
4. Психічні відхилення корисливих злочинців.
5. Віктимологічна профілактика корисливих правопорушень (злочинів).

Література

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: ІнЮрс, 2007. 712 с.
2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 3: Практична кримінологія. Київ: ІнЮрс, 2008. 320 с.
3. Зелінський А.Ф., Коржанський М.Й. Корислива злочинна діяльність. К. : Генеза, 1998. 144 с.
4. Кримінологія : підручник / За ред. Ю. Нікітіна, С. Денисова, Є. Стрельцова. Харків: Право, 2018. 416 с.
5. Лефтеров Л.В. Запобігання підрозділами Національної поліції шахрайству, що вчиняється з використанням засобів електронних комунікацій : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса : ОДУВС, 2019. 284 с.
6. Острогляд О.І. Кримінологічна характеристика та запобігання корисливим злочинам проти власності у великому місті Причорноморського регіону. *Південноукраїнський правничий часопис*. 3-2020. С. 89-94. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.3.16>.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 10

НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ

Мета вивчення

Отримання системних знань щодо сутності насильницької злочинності, її ознак, характеристик та кримінологічних показників, дослідження специфіки запобігання.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **демонструвати** розуміння поняття та ознак насильницької злочинності;
2. **аналізувати** кримінологічні показники насильницької злочинності та визначати її основні детермінанти;
3. **визначати** систему та правове забезпечення запобігання насильницької злочинності в Україні.

Основний зміст

Здобувачам вищої освіти слід звернути увагу на сутнісну відмінність понять «наси́льство» та «агресія» (агресивна поведінка). Зокрема, остання означає деструктивну, руйнуючу поведінку суб'єкта, мотивовану ворожістю та ненавистю до людей та речей, що має на меті спричинення їм шкоди та суперечить нормам співіснування у суспільстві.

Прийнято виокремлювати негативістську агресію (направлену зовні на конкретних людей та суспільство в цілому, а також на самого себе (аутоагресія)), ворожу агресію (наси́льство заради насильства, спричинення шкоди суб'єкту у конфліктній ситуації), інструментальну агресію (засіб досягнення будь-якої мети, наприклад, заволодіння майном, самоствердження), захисну агресію (реакція на агресивні дії іншого суб'єкта) та так звану доброякісну агресію (є крайнім проявом активності людини у найрізноманітніших сферах суспільного життя).

Існує значна кількість наукових поглядів щодо природи агресії:

- соціал-дарвіністський напрям, в основі якого лежить теорія Ч. Дарвіна про природній відбір і боротьбу за існування, перенесена у площину соціальних відносин;
- теорія соціального навчання, що полягає у здатності людини навчатися та переймати агресивні форми поведінки у процесі соціального спілкування;
- фрустраційна теорія, відповідно до якої агресія є реакцією на фрустрацію;
- психоаналітичний напрям, що пояснює агресію крізь призму біопсихологічних процесів головного мозку; агресія – захисна реакція особистості на внутрішні та зовнішні подразники;

- технологічний детермінізм, що розглядає агресію як вимушену форму поведінки індивіда з приводу збереження своєї індивідуальності у техногенному середовищі.

На відміну від агресії, насильство завжди полягає у протиправному впливі на фізичні блага конкретної особи, її тілесну недоторканість (життя, здоров'я, статева недоторканість). У кримінально-правовому сенсі насильство може бути фізичним (завдається безпосередньо з використанням фізичної сили особи або опосередковано через застосування спеціальних засобів, що завдають організму іншої людини фізичної шкоди) та психічним (як тиск на психіку через погрозу фізичного насильства чи завдання іншої значущої матеріальної чи моральної шкоди особі або близьким їй людям).

Ознаками насильницьких злочинних проявів є: об'єкт посягання – фізичні блага особи; умисна форма вини; насильство як засіб вчинення злочину; застосування насильства проти волі потерпілого та без відповідного на те права.

Здобувачі вищої освіти також повинні звернути увагу на те, що статистична картина насильницької злочинності в Україні відносно стабільна та складає близько 4-6% у загальній структурі злочинності. Найбільш поширеними різновидами насильницьких злочинних проявів є умисні тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження, умисні вбивства, зґвалтування, хуліганство тощо.

Насильницька злочинність відображає найбільш стабільні і постійні риси злочинності. Підтверджується висновок про переважно сімейно-побутовий (підґрунтям є тривала побутова або сімейно-побутова конфліктність) та ситуативно-дозвільний (характеризується ситуативними, одномоментними зіткненнями конфлікуючих сторін) характер насильницької злочинності в нашій державі. Окрім цього ще виділяють задалегідь заплановані злочини та патологічні (діяння неосудних осіб, осіб з психічними аномаліями).

Особливістю запобігання насильницької злочинності є дієвість так званих кримінологічних (профілактичних) програм: втручання у кризові ситуації; припинення можливостей окремих категорій осіб вчиняти насильницькі злочини; виховна та інформаційна робота; залучення громадськості; надання допомоги жертвам, у тому числі віктимологічна профілактика.

Питання для самостійної роботи

1. Насильство та агресія. Види насильства.
2. Поняття насильницької злочинності, її основні ознаки та характеристика.
3. Особливості детермінації насильницької злочинності.
4. Система та правове забезпечення запобігання насильницької злочинності в Україні.
5. Запобігання та протидія домашньому насильству.

Література

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: ІнЮре, 2007. 712 с.

2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 3: Практична кримінологія. Київ: ІнЮрс, 2008. 320 с.
3. Голіна В.В. Попередження тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи: навч. посіб. Х. : НЮАУ. 1997. 52 с.
4. Йосипів А.О. Насильницька злочинність: детермінанти та запобігання органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Л.: Львів. держ. ун-т внутрішніх справ. 2009. 18 с.
5. Шалгунова С.А. Кримінологічне вчення про особу насильницького злочинця : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. Х. : Харків. нац. ун-т внутрішніх справ. 2013. 34 с.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>.
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 10

РЕЦИДИВНА ТА ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ

Мета вивчення

Формування системних знань про сутність рецидивної та професійної злочинності; визначення кримінологічних показників та специфіки запобігання ї протидії.

Результати навчання

Після вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **демонструвати** розуміння понять рецидивна та професійна злочинність, їх співвідношення;
2. **аналізувати** сучасний стан рецидивної та професійної злочинності;
3. **оцінювати** основні механізми самовідтворення рецидивної та професійної злочинності;
4. **розробляти** стратегію кооперації науковців, практиків та громадськості, для вирішення актуальних питань діяльності з протидії рецидивній та професійній злочинності.

Основний зміст

Поняття «рецидивна злочинність» і «рецидив злочинів» мають походження від латинського слова «*recidivus*», тобто такий, що відновлюється, повторюється.

Основною властивістю рецидивної злочинності є її підвищена суспільна небезпечність, що не зводиться до суспільної небезпечності окремих рецидивних злочинів, а також до розуміння небезпечності як самих діянь та наслідків, так і осіб, які їх вчинили, з позиції кримінального права. Це інтегративна властивість, що утворюється внаслідок деструктивного впливу цього виду злочинних проявів на суспільні відносини, соціальні інститути, правосвідомість, стан захищеності – безпеки суспільства, політику держави у сфері протидії даному сегменту й злочинності в цілому, саму кримінальну реальність тощо.

Здобувачі вищої освіти повинні знати, що кримінально-правове та кримінологічне розуміння рецидиву не є тотожними. У кримінально-правовому сенсі рецидив – це вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин (ст. 34 КК України). Кримінально-правове поняття рецидиву злочину, що цілком прийнятне для кримінального законодавства і судової практики, виявляється недостатнім (вузьким) для потреб кримінологічної оцінки рецидиву.

Для кримінологів новий рецидивний злочин є свідченням того, що антисоціальна спрямованість особистості суспільно-небезпечного типу, яка зумовила криміногенну мотивацію й спричинила кримінальну активність, що реалізувалася у вчиненні попереднього злочину, не нейтралізована. Здобувачам вищої освіти слід враховувати, що рецидивісти – найтиповіші представники злочинного світу, яких відрізняє цілком усвідомлене ставлення до вчинення нових злочинів. Так, треба розуміти що це – особливий соціальний тип людини,

яка характеризується підвищеною для оточуючих, цілком усвідомленою даною особою, суспільною небезпечністю, що пов'язана з «злочинним» способом мислення, відчуттям міцного зв'язку із «кримінальним середовищем» та прагнення підтримувати злочинні ідеї, традиції, промисел тощо.

В загальній масі рецидивістів доцільно виокремлювати такі їх типи: 1) послідовно-кримінальні; 2) з ознаками кримінальної професіоналізації; 3) ситуативні; 4) дезадаптивні рецидивісти.

У статистичній картині рецидивної злочинності України спостерігається додатна динаміка. Найвагомішими складниками у структурі рецидивної злочинності є: а) загальнокримінальні корисливі посягання (65,3%); б) у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (14,5%) і в) проти життя та здоров'я особи (9,8%). Між видом рецидивного злочину і місцем його вчинення існує певний взаємозв'язок.

Тенденції рецидивної злочинності:

- 1) сталі показники рецидивної злочинності, що не мають тенденції до зниження;
- 2) збільшення кількості злочинів «на рахунку» середньостатистичного рецидивіста (подовження тривалості злочинної діяльності рецидивіста);
- 3) «омолодження» рецидивної злочинності;
- 4) збільшення кількості професійних злочинців серед рецидивістів;
- 5) підвищення рівня психопатизації і ступеня соціальної деградації особи рецидивістів (систематично вживають алкоголь і наркотики майже 80 % рецидивістів).

Особливе значення в детермінації рецидивної злочинності набуває феномен злочинної «кар'єри» – «кримінальний професіоналізм» та організованість злочинної діяльності. Ознаки кримінального професіоналізму: кримінальний промисел, спеціалізація та кваліфікація, злочин як основне джерело доходів, самоідентифікація зі злочинним середовищем.

Провідна роль у протидії належить заходам спеціально-кримінологічної спрямованості шляхом застосування відповідного покарання, створення належних умов відбування покарання, виправлення та ресоціалізації.

Питання для самостійної роботи

1. Кримінологічне та кримінально-правове розуміння рецидивної злочинності. Види рецидиву злочинів.
2. Особистість рецидивіста, структура та типологія.
3. Поняття та ознаки кримінального професіоналізму. Співвідношення та взаємозв'язок рецидивної та професійної злочинності.
4. Чинники рецидивної та професійної злочинності.
5. Суб'єкти та заходи впливу на рецидивну та професійну злочинність.

Література

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: ІнЮре, 2007. 712 с.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 3: Практична кримінологія. Київ: ІнЮре, 2008. 320 с.
3. Батиргареєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми. Х., 2009. 576 с.
4. Зелінський А. Ф. Рецидив злочинів (структура, зв'язки, прогнозування). Х., 1980. 151 с.
5. Макаренко Н. К. Запобігання професійній злочинності в Україні. Київ, 2021. 455 с.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКПІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 11

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ

Мета вивчення

Сформувати систему науково обґрунтованих знань щодо сутності та природи організованої злочинності та особливостей протидії організованій злочинній діяльності.

Результати навчання

Після успішного вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **аналізувати** міжнародно-правові документи та національне законодавство щодо визначення організованої злочинності та суб'єктів організованої злочинної діяльності;
2. **оцінювати** основні механізми самовідтворення організованої злочинності;
3. **встановлювати** особливості функціонування організованих злочинних угруповань;
4. **розробляти** стратегію сумісної діяльності науковців, громадськості, правозастосовувачів та законодавця для вирішення актуальних питань діяльності з протидії організованій злочинності.

Основний зміст

При вивченні вказаної теми здобувач вищої освіти повинні враховувати складнощі у визначенні поняття організованої злочинності, які існують не лише в науковій літературі, а й в національних та міжнародних нормативно-правових актах. Особливу увагу необхідно приділити 11 загальним критеріям визначення організованої злочинності, що були розроблені у 1995 р. Радою Європейського Союзу та положенням чинного українського законодавства.

У ст. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань. Види та ознаки цих злочинів, а також кримінально-правові заходи щодо осіб, які вчинили такі злочини, встановлюються Кримінальним кодексом України.

Під організованим злочинним об'єднанням – кримінальною мережею, що характеризує організовану злочинність, розуміється організоване злочинне угруповання, злочинна організація, до складу якої можуть входити як організовані групи, банди, так і інші форми співучасті.

Структура організованої злочинності представлена:

- у широкому розумінні:
 - а) злочинні співтовариства «злочини в законі»;
 - б) злочинні співтовариства «авторитети»;
 - в) економічні форми організованої злочинності;

г) молодіжні злочинні угруповання (до складу яких входять особи віком до 30 років).

• у вузькому розумінні організована злочинність – це внутрішня побудова окремого злочинного об'єднання.

Україна посідає 34 позицію серед 193 країн світу і третє місце серед 44-х європейських країн у рейтингу Глобального індексу організованої злочинності. Україну було оцінено як країну з високим рівнем злочинності та низькою спроможністю влади цьому протистояти. При формуванні індексу враховується масштаб і вплив злочинних ринків, чотири індикатори злочинності (мафіозні групи, злочинні мережі, кримінальні структури, «вбудовані» в державні органи, іноземні злочинці) і стійкість країн до організованої злочинності.

За даними Європолу 80% кримінальних мереж пов'язані з торгівлею наркотиками, шахрайством з акцизами, торгівлею людьми, онлайн-шахрайством та нелегальною міграцією. При цьому 80% угруповань використовують для злочинів легальні структури, 60% угруповань застосовують насильство.

Питання практичного заняття

1. Наукове та нормативне визначення організованої злочинності.
2. Види, ознаки, структура організованих злочинних угруповань та організованої злочинної діяльності.
3. Організована злочинність в Україні: сучасний стан та тенденції.
4. Транснаціональна організована злочинність: визначення, ознаки, кримінологічна характеристика.
5. Фактори організованої злочинності.
6. Напрямки протидії організований злочинності в Україні та світі: правова основа, суб'єкти та заходи.

Питання для самостійної роботи

1. Економічне розуміння організованої злочинності та заходи її попередження.
2. Співвідношення організованої злочинності та організованої злочинної діяльності.
3. Організована та професійна злочинність: проблеми розмежування.
4. Відповідальність юридичних осіб у контексті протидії злочинним угрупованням економічного спрямування.
5. Стратегія та напрямки протидії організований злочинності в Україні: правова основа, суб'єкти та заходи.
6. Кримінально-правові заходи боротьби з організованою злочинністю: аналіз КК України.
7. Міжнародно-правові документи у сфері протидії транснаціональній організований злочинності.

Рекомендовані теми рефератів

1. Бандитизм як вид організованої злочинної діяльності.
2. Соціальна база організованої злочинності.

3. Зарубіжна практика протидії організованій злочинності.
4. Організована злочинність та легальна економіка: проблеми взаємодії на сучасному етапі.
5. Участь колишніх співробітників правоохоронних органів в організованій злочинній діяльності.
6. Транснаціональна злочинність: загальна характеристика.
7. Можливості визначення організованої злочинності в законодавстві та доктрині: український та світовий досвід.

Література

1. Аркуша Л.І. Значення розвідувальної діяльності у протидії організованій злочинності. *Запобігання організованій злочинній діяльності: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 19 квітня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 3-6.
2. Аркуша Л.І. Превентивна діяльність органів кримінальної юстиції : навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л.І. Аркуша, Н.О. Федчун, О.В. Дикий, М.О. Д'ячкова ; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2021. 40 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16157>.
3. Дрьомін В.М. Злочинність як соціальна практика: інституційна теорія криміналізації суспільства: монографія. О.: Юридична література, 2009. 616 с.
4. Колодяжний М.Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія. Харків : Право, 2017. 252 с.
5. Запобігання транснаціональній злочинності : навч.-метод. посіб. / В.М. Дрьомін, Т.В. Мельничук, Ю.О. Стрелковська, Н.О. Федчун, Г.М. Чернишов, А.М. Ізовіта, В.Я. Цитряк, О.В. Дикий. Одеса.: Видавничий дім Гельветика, 2018. 96 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14625>.
6. Шостко О. Організована злочинність: фантом чи реальна загроза? *LexInform. Юридичні новини України*. Дата публікації: 10 січня 2022 р. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/organizovana-zlochynnist-fantom-chy-realna-zagroza/>.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 12 НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ

Мета вивчення

Сформувані уявлення про злочинність у сфері обігу наркотиків та заходи щодо запобігання та протидії їй.

Результати навчання

Після вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

- 1. розуміти** етіологію наркозлочинності та надавати кримінологічну характеристику;
- 2. аналізувати** криміногенні якості осіб, які вчиняють відповідні кримінальні правопорушення;
- 3. визначати систему** заходів запобігання злочинності, пов'язаної з наркотиками.

Основний зміст

При вивченні теми здобувачі вищої освіти повинні знати, що за оцінками Організації Об'єднаних Націй, кількість осіб, які вживають наркотики щороку зростає. Ця негативна тенденція, а також надприбутки, що отримують злочинні угруповання від торгівлі наркотичними речовинами, обумовлюють підвищену рентабельність заняття кримінальним бізнесом.

Результати досліджень споживачів і розповсюджувачів наркотиків, а також кількості вчинених наркозлочинів, отримані фахівцями в різних галузях знань (соціології, медицині, психології, юриспруденції тощо), різняться за багатьма показниками в десятки або навіть сотні разів. Нерідко наводяться цифри без урахування латентності, не завжди вони порівнюються за регіонами і відбивають лише приблизну картину дійсності.

Кримінальна відповідальність за наркозлочини передбачена у статтях 305-324 Розділу XIII «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення» Особливої частини КК України.

Здобувачі вищої освіти повинні знати, що основними факторами наркозлочинності є:

- 1) загальноекономічна криза, що остаточно загострила криміногенну ситуацію в країні, створивши ідеальні умови для розвитку злочинності;
- 2) майнове розшарування населення України;
- 3) підвищення рівня вживання наркотиків, заборонених до обігу, а також вживання не за медичним призначенням наркотичних лікарських засобів, що викликає залежність;
- 4) збільшення обсягів нелегального виробництва наркотиків та їх контрабанди, у зв'язку з цим – використання фахівців – хіміків, біологів, які втратили легальну роботу;

5) географічне розташування України, що потрапила у сферу дії міжнародного наркобізнесу, як транзитної країни на шляху героїну з Афганістану до Європи;

6) активні міграційні процеси;

7) криміналізація наркотиків;

8) об'єднання наркобізнесу, корупції, тероризму та інших форм організованої злочинності;

9) гостра конкурентна боротьба, що існує між окремими формуваннями наркомафії поряд зі злочинними контактами і взаємодією, які нерідко набувають форм озброєного протистояння та фізичного знищення на ґрунті розподілу і перерозподілу ринків збуту. Запекла міжусобна боротьба призводить до виникнення найпотужніших синдикатів.

Наркобізнес – це окремий вид організованої злочинності, що характеризується структурованою системою високоорганізованих і ретельно законспірованих злочинних угруповань, які займаються міжрегіональною, у ряді випадків міжнародною злочинною діяльністю, у вигляді промислу, предметом якого є наркотичні засоби, з метою систематичного отримання максимальних прибутків та надприбутків, використовуючи в своїх інтересах як державні структури, так і інститути громадянського суспільства.

Питання для самостійної роботи

1. Поняття та кримінологічні показники наркозлочинності. Наркобізнес та наркоторгівля.

2. Детермінанти кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Проблема наркотизму.

3. Характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з наркотиками.

4. Загальна характеристика заходів запобігання наркозлочинності. Моделі і стратегії запобігання.

5. Легалізація «легких» наркотиків як засіб протидії транснаціональному наркобізнесу: за і проти. Досвід Нідерландів та Канади.

Література

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: ІнЮрс, 2007. 712 с.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 3: Практична кримінологія. Київ: ІнЮрс, 2008. 320 с.

3. Никифорчук Д.Й. Теоретичні та практичні засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів: монографія / Д.Й. Никифорчук. – Київ: НАВС, 2009. – 328 с.

4. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: науково-практичний посібник / А.А. Бова, В.І. Женунтій, А.П. Закалюк та ін.; за заг. ред. А.П. Закалюка. К. 2006. 296 с.

5. Сердюк О.О. Наркотизм як соціальне явище: його тенденції та напрямки профілактики: автореф. дис. ... канд. соц. наук. Харків, 2003. 20 с.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 13

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ

Мета вивчення

Сформувати комплексне уявлення про сутність злочинності неповнолітніх, її ознаки, характеристики та кримінологічні показники; опанування навичками аналізу причин та умов злочинності неповнолітніх, особливостей неповнолітніх осіб, які вчинюють кримінальні правопорушення та заходів запобігання злочинності неповнолітніх.

Результати навчання

Після вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **розуміти** зміст поняття «злочинність неповнолітніх» та її основних характеристик.
2. **аналізувати** кримінологічні показники злочинності неповнолітніх та визначати її основні детермінанти.
3. **визначати** систему та правове забезпечення запобігання та протидії злочинності неповнолітніх в Україні.

Основний зміст

Злочинність неповнолітніх – це система злочинів, які вчиняються особами від 14 до 18 років. Все більшого розвитку набуває окрема галузь кримінологічних знань – ювенальна (від лат. *juvenalis* – юнацький) кримінологія, що вивчає злочини, як вчинені неповнолітніми, так і злочини проти них, їх причини й умови, психологічні особливості неповнолітніх правопорушників, а також заходи протидії таким злочинам.

Із загальної кількості вчинених неповнолітніми кримінальних правопорушень понад 50% – тяжкі та особливо тяжкі. Вони переважною більшістю мають корисливий і груповий характер. Насильницькі посягання підлітків все частіше мають імпульсивний характер з елементами жорстокості та цинізму.

Найчастіше неповнолітні вчиняють такі види кримінальних правопорушень: крадіжки, грабежі, розбої, хуліганство, незаконне заволодіння транспортними засобами, звалтування, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, тілесні ушкодження. Слід звернути увагу на те, що у 80% випадків кримінальним правопорушенням передують девіантна поведінка: вживання алкоголю, наркотиків, ранні сексуальні стосунки, прояви вандалізму.

Протиправна поведінка неповнолітніх пов'язана насамперед з такими особливостями їхньої психіки, як підвищена навіюваність, несформованість життєвих орієнтацій, юнацький негативізм, наслідування.

У літературі виділяються такі види груп неповнолітніх: традиційні (нечисленні, нестійкі, які діють протягом короткого часу; їх учасники – загалом 14-річні підлітки); перехідні (включають у себе окремі мікрогрупи до 7-ми осіб, 15 % – повнолітні, до 3 % – 14-річні підлітки); стійкі угруповання (складаються

із ланок за віковою та територіальною ознакою). За спрямованістю груп можна виділити такі їх види: дозвільні групи (неповнолітні об'єднуються для сумісного проведення дозвілля); групи осіб, які вчиняють правопорушення, однак вчинення злочину для них є випадковим; групи, що спеціально створюються для вчинення злочинів.

При характеристиці причин і умов злочинності неповнолітніх на сучасному етапі розвитку нашого суспільства необхідно розглядати особливості дії загальних криміногенних процесів, явищ і ситуацій з урахуванням соціального статусу підлітків і їх соціальнопсихологічної характеристики як контингенту, що знаходиться в процесі активного формування особистості і в специфічних умовах життєдіяльності.

Одним із найважливіших етапів запобігання злочинності неповнолітніх вважається її рання профілактика, оскільки вона є найбільш ефективною, оскільки спрямована на усунення і нейтралізацію джерел криміногенного впливу, які ще не встигли згубно вплинути на неповнолітню особу, або на зняття відносно слабких дефектів її особистості, що ще не перетворилися в стійку позицію.

Питання для самостійної роботи

1. Вік особи як об'єкт кримінологічного, кримінально-правового та кримінального процесуального вивчення. Проблема вікової неосудності.
2. Ювенальна кримінологія.
3. Особливості мотиваційної сфери неповнолітніх осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення.
4. Особливості детермінації злочинності неповнолітніх.
5. Система та суб'єкти запобігання злочинності неповнолітніх. Ювенальна юстиція.
6. Міжнародні стандарти поведінки з неповнолітніми правопорушниками.

Література

1. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні. К.: Атіка, 2004. 240с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: ІнЮре, 2007. 712 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 3: Практична кримінологія. Київ: ІнЮре, 2008. 320 с.
4. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: монографія / за заг. ред. проф. В. В. Голіни та В. П. Ємельянова. Харків, 2006. 292 с.
5. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх. *Юридичний вісник*. 2014. №2 (31). С. 142-147.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka
4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>.
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Тема 14

ПЕНІТЕНЦІАРНА ЗЛОЧИННІСТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИДІЯ

Мета вивчення

Сформувати уявлення про сутність та специфіку пенітенціарної злочинності, причин та умов, особливостей осіб, які вчиняють злочини в установах відбування покарань та заходів протидії.

Результати навчання

Після вивчення теми здобувач вищої освіти буде:

1. **розуміти** зміст поняття «пенітенціарна злочинність» та її основних характеристик.
2. **визначати** основні детермінанти пенітенціарної злочинності.
3. **критично оцінювати** проблеми запобігання злочинності в установах відбування покарань.

Основний зміст

У кримінології пенітенціарна злочинність визначається як сукупність злочинів, вчинених особами в період відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі у кримінально-виконавчих установах закритого типу (виправних колоніях), спеціальних виховних установах та в слідчих ізоляторах в окремих випадках.

Пенітенціарна злочинність визначається особливістю формальних і неформальних стосунків між засудженими, з одного боку, адміністрацією виправних установ та засудженими – з іншого. Пенітенціарні злочини призводять до порушення нормальної роботи установ виконання покарання, перешкоджання процесу ресоціалізації засуджених, формування почуття загальної недовіри до кримінально-виконавчої системи.

Специфічні ознаки: спеціальний суб'єкт (особи, які відбувають покарання), місце вчинення злочину; спрямованість; специфіка причинного комплексу, мотивації злочинної поведінки тощо.

Пенітенціарні злочини вчиняються зазвичай навмисне, їх мотивами часто є прагнення завоювати авторитет, лідерство серед засуджених, бажання ухилитися від виконання покарання, негативне ставлення до праці та навчання. У значній кількості пенітенціарних злочинців спостерігаються істерії, психози, психічні аномалії; більшість із них має невисокий освітній рівень, їм характерна емоційна нестійкість, залежність від оточуючих.

Основна маса злочинів припадає на ст. 393 Кримінального кодексу України (втеча з місця позбавлення волі або з-під варті) й на ст. 391 КК України (злісна непокоря вимогам адміністрації виправної установи), що загалом становлять до 50% усіх вчинених у цих місцях злочинів. Другу за кількісними показниками групу складають злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних чи інших заборонених речовин, предметів, зброї. Третю групу складають насильницькі злочини – умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження, хуліганство тощо.

Аналізуючи пенітенціарну злочинність, потрібно проблему латентності. Високий рівень латентності, перш за все, обумовлюється закритістю (режимністю установ виконання покарань.

Загальносоціальний рівень протидії пов'язаний з діяльністю щодо створенню економічних (матеріальних), організаційно-технічних і правових умов для виконання та відбування кримінальних покарань. Спеціально-кримінологічний рівень передбачає діяльність персоналу виправних установ щодо нейтралізації конкретних криміногенних чинників.

Основне значення має саме індивідуальний рівень, заснований на роботі з засудженими. При цьому необхідно враховувати: характер вчинених злочинів, строк покарання, особистісні якості; результати соціально-психологічної роботи та вікові особливості кожного засудженого; стійкість та глибину антисоціальної спрямованості.

Питання для самостійної роботи

1. Поняття, ознаки та види пенітенціарної злочинності. Співвідношення із суміжними поняттями.
2. Стан та тенденції пенітенціарної злочинності в контексті призонізації.
3. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинюють пенітенціарні злочини.
4. Особливості детермінації пенітенціарної злочинності.
5. Заходи безпеки в установах закритого типу. Виправлення та ресоціалізація засуджених.

Література

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: ІнЮре, 2007. 712 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 3: Практична кримінологія. Київ: ІнЮре, 2008. 320 с.
3. Ткачова О.В., Борох Є.Є. Основні засоби виправлення та ресоціалізації осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 347-351.
4. Човган В.О. Пенітенціарна система України та стандарти Європейського комітету з запобігання катуванням. Харків: Права людини, 2021. 436 с.
5. Ягунов Д.В. Пенітенціарна політика як складова соціального контролю : монографія. Одеса : Фенікс, 2020. 674 с.

Джерела статистичної інформації

1. Офіс Генерального прокурора України: Статистика: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Судова влада України: Судова статистика: http://court.gov.ua/sudova_statystyka

4. Національна поліція України – <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist>
5. Національне антикорупційне бюро України – <https://nabu.gov.ua/reports>
6. Державне бюро розслідувань – <https://dbr.gov.ua/reports>

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.
4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>).
5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
10. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАЬ І ВМІНЬ

1. Предмет та система кримінології.
2. Місце кримінології в системі соціальних наук.
3. Методологія та завдання кримінології.
4. Виникнення та розвиток вітчизняної кримінології як самостійної науки.
5. Кримінологія в системі соціальних та юридичних наук.
6. Сучасний стан кримінології. Основні кримінологічні установи в Україні.
7. Поняття, ознаки та властивості злочинності.
8. Злочинність як вид соціальної девіації.
9. Злочинність як соціальний феномен. Вплив злочинності на суспільство.
10. Функції злочинності.
11. Коефіцієнт (індекс) злочинності. Техніка аналізу коефіцієнтів злочинності.
12. Географія злочинності. Регіональні особливості злочинності в Україні.
13. Кримінологічна характеристика злочинності в сучасній Україні (1991-2022 рр.).
14. Соціальні протиріччя та їх роль у детермінації злочинності.
15. Рівень злочинності в Україні. Характеристика показників злочинності в Україні.
16. Структура та динаміка злочинності: загальна характеристика та практичне значення.
17. Методика виявлення латентних злочинів. Індекс латентності.
18. Кримінально-правова характеристика особи, яка вчинила злочин.
19. Морально-психологічні особливості осіб, які вчиняють злочини.
20. Дискусія про співвідношення природного та соціального у структурі особи злочинця.
21. Типологія осіб, які вчинили злочини, її практичне значення.
22. Поняття та кримінологічна характеристика особистості злочинця.
23. Концепція механізму злочинної поведінки.
24. Соціальні умови злочинності. Криміногенне значення конкретної життєвої ситуації.
25. Соціально-демографічна характеристика особи злочинця.
26. Спрямованість особистості, психологічні та соціальні установки в механізмі злочинної поведінки.
27. Поняття та класифікація теорій пояснення злочинності (загальна характеристика)
28. Теорія диференційованого зв'язку та теорія білокомірцевої злочинності Е.Сатерленда.

29. Економічний детермінізм в концепціях пояснення злочинності. Критична кримінологія.
30. Теорії інтеракціонізму та стигматизації в кримінології.
31. Біологічні концепції пояснення злочинності.
32. Соціологічні концепції пояснення злочинності: загальна характеристика.
33. Біопсихіатричні та психологічні концепції пояснення злочинної поведінки.
34. Теорії аномії та соціальної дезорганізації в кримінології.
35. Віктимологічна концепція пояснення злочинності.
36. Поняття та класифікація криміногенних факторів.
37. Глобалізація як криміногенний чинник.
38. Сучасні тенденції злочинності в Україні.
39. Причини та умови злочинності в Україні на сучасному етапі: загальна характеристика.
40. Соціальні процеси розвитку та їх роль у детермінації злочинності (урбанізація, міграція, маргіналізація).
41. Мотивація та потреби в механізмі злочинної поведінки.
42. Методи кримінологічних досліджень: загальна характеристика.
43. Психологічні методи в кримінологічних дослідженнях та практиці попередження злочинності.
44. Соціологічні методи в кримінологічних дослідженнях.
45. Техніка кримінологічного вивчення архівних кримінальних справ та кримінальних проваджень та інших документів. Контент-аналіз.
46. Вибіркове дослідження у кримінології. Валідність та репрезентативність вибіркового дослідження.
47. Інтерв'ю та анкетне опитування в кримінологічних дослідженнях
48. Кримінологічне прогнозування: види, завдання, методи, функції.
49. Теоретичне та практичне значення кримінологічного планування.
50. Поняття та класифікація заходів попередження злочинності.
51. Профілактика злочинності: поняття, види, суб'єкти.
52. Спеціально-кримінологічні заходи протидії злочинності: поняття, зміст, суб'єкти.
53. Основні світові та регіональні тенденції змін злочинності.
54. Роль кримінального закону у соціальному механізмі протидії злочинності.
55. Законодавство України з протидії злочинності: загальна характеристика.
56. Основні міжнародно-правові документи у сфері боротьби зі злочинністю.
57. Кримінологічна характеристика та попередження загальнокримінальної корисливої злочинності.
58. Кримінологічна характеристика та попередження економічної злочинності в Україні.

59. Кримінологічна характеристика насильницької злочинності в Україні.
60. Правова основа протидії насильницькій злочинності в Україні: загальна характеристика.
61. Кримінологічна характеристика сімейно-побутової насильницької злочинності.
62. Кримінологічна характеристика ситуативно-дозвільної насильницької злочинності.
63. Вивчення та попередження професійної злочинності.
64. Поняття та ознаки кримінального професіоналізму.
65. Кримінологічна характеристика та попередження рецидивної злочинності.
66. Спеціально-кримінологічні заходи протидії організованої злочинності
67. Організована злочинність в Україні на сучасному етапі: кримінологічна характеристика.
68. Правове регулювання протидії корупції: загальна характеристика.
69. Основні проблеми протидії корупції в Україні на сучасному етапі.
70. Протидія легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом. Система фінансового моніторингу в Україні.
71. Кримінологічне значення процесу соціалізації неповнолітніх злочинців.
72. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності неповнолітніх в Україні.
73. Вивчення та попередження злочинності жінок.
74. Кримінологічна характеристика та протидія незаконному обігу наркотиків та наркобізнесу.
75. Економічна злочинність та тіньова економіка: проблеми співвідношення.
76. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з наркотиками.
77. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності у сфері службової діяльності.
78. Транснаціональна злочинність: поняття, кримінологічна характеристика та особливості попередження.
79. Особливості механізмів умисної, імпульсивної та звичної злочинної поведінки.
80. Кримінологічна характеристика та попередження необережних злочинів.
81. Латентна злочинність та її види. Способи визначення латентності злочинів в Україні.
82. Кримінологічна віктимологія. Визначення, зміст, основні напрямки досліджень.
83. Кримінологічна характеристика віктимізації та віктимності .
84. Віктимологічний аспект механізму конкретного злочину.

85. Віктимологічні фактори детермінації насильницьких злочинів.
86. Загальна характеристика реформи правоохоронних органів в Україні та її перспективи.
87. Правові заходи протидії тероризму.
88. Кримінологічна характеристика та попередження пенітенціарної злочинності.
89. Ресоціалізація осіб, які звільнились із місць позбавлення волі.
90. Прокуратура як суб'єкт запобігання злочинності.
91. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили насильницькі злочини.
92. Суб'єкти та заходи попередження транскордонної злочинності.
93. Діяльність правоохоронних органів у сфері протидії корисливій злочинності.
94. Національна поліція України як суб'єкт запобігання та протидії злочинності.
95. НАБУ, ДБР, САП як суб'єкти протидії злочинності.
96. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти запобігання злочинності.
97. Участь громадськості у запобіганні злочинності.
98. Основні напрямки міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності.
99. Кримінологічне значення діяльності спеціалізованих установ ООН у сфері протидії злочинності.

РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ

Список основних джерел

1. Аркуша Л.І., Федчун Н.О., Хижняк Є.С. Кримінологія : навч.-метод. посіб. (для студентів факультету адвокатури). Одеса, 2020. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12337>
2. Василевич В. В. Кримінологічна політика України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.
3. Голіна В.В., Головкін Б.М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: навч. посіб. Х.: Право. 2014. 513с.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: ІнЮрс, 2007. 424 с.
5. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: Видавничий Дім «ІнЮрс», 2007. 712 с.
6. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. Кн. 3: Практична кримінологія. К.: Видавничий дім «ІнЮрс», 2008. 320 с.
7. Зелінський А.Ф. Кримінологія: навч. посіб. Х. : Рубікон, 2000. 238 с.
8. Кримінологія : підручник / За ред. Ю. Нікітіна, С. Денисова, Є. Стрельцова. Харків: Право, 2018. 416 с.
9. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ: НАВС. 2020. 612 с.

Список допоміжних джерел

1. Criminology: The Essentials Taschenbuch / Anthony Walsh, Cody Jorgensen. 2020, 416 p.
2. Introduction to Criminology: Theories, Methods, and Criminal Behavior Loseblattsammlung / Frank E. Hagan, Leah E. Daigle, 2019. 520 p.
3. Introduction to Forensic Psychology: Research and Application / Ph.D. Bartol, Curt R. , Ph.D. Bartol, Anne M. 2021, 708 p.
4. Larysa Arkusha, Viktor Zagorodniy, Nataliia Fedchun. Corruption schemes while purchasing medicinal products at the expense of state funds in Ukraine. International Journal Of Pharmaceutical Research, Volume 12, issue 3, July - Sept, 2020.P. 1465-1470. Indexed in: PubMed/Medline, SCOPUS, <http://www.ijpronline.com/ViewIssue.aspx?Volume=26&Issue=58>
5. Oleksandr Muzychuk, Vladyslav Teremetskyi, Anatolii Podoliaka, Nataliia Fedchun, Olexander Svitlychnyy, Olena Korotun, Iryna Nagorna. Legal support of economic competition in Ukraine. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, Volume 24, Special Issue 1, 2021. P. 1-7. Indexed in: SCOPUS,

<https://www.abacademies.org/articles/legal-support-of-economic-competition-in-ukraine.pdf>

6. Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України. К. : Атіка, 2012. 332 с.

7. Аркуша Л.І. Значення розвідувальної діяльності у протидії організованій злочинності. Запобігання організованим злочинній діяльності: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 квітня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 3-6.

8. Батиргарєєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми. Х., 2009. 576 с.

9. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2017/1. С.207-2013. URL:<http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/1/40.pdf>

10. Блажівський Є.М. Моніторинг протидії злочинності в Україні: монографія. Х. : Золота миля, 2020. 378 с.

11. Бойко А.М. Теорія детермінації економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки : автореф. дис....д-ра юрид. наук / Андрій Михайлович Бойко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2009. 48 с.

12. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні. К.: Атіка, 2004. 240с.

13. Голіна В. В. Попередження тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи: навч. посіб. Х. : НЮАУ. 1997. 52 с.

14. Головкін Б.М. Причинність в системі детермінації злочинності. Теорія і практика правознавства. 2014. Вип. 1(5). С. 7. URL: http://nauka.juracademy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/_1.pdf

15. Головкін Б.М. Про детермінацію злочинності. Часопис Київського університету права. 2020/1. С. 274-280.

16. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 24. С. 140-151. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.24.140.

17. Джу́жа О. М., Васи́левич В. В. Основні показники злочинності: міжнародний і вітчизняний досвід. Вісник Верховного Суду України. 2012. № 1. URL:

[https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/1512eed764f6ba54c22580c900419036/\\$FILE/Visnyk_01_2012.pdf](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/1512eed764f6ba54c22580c900419036/$FILE/Visnyk_01_2012.pdf)

18. Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства: монографія. Одеса: Юридична література. 2009. 616 с.

19. Дрьомін В.М. Злочинність як предметна діяльність. Електронне наукове фахове видання Юридичний науковий електронний журнал. 2015. №3. URL: http://lsej.org.ua/3_2015/3_2015.pdf

20. Дрьомін, В. М. «Офіційна» та фактична злочинність: кримінологічний аналіз. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. 2012. Вип. 68 . С. 550-559.

21. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. К. : Юридична практика, 2003. 924 с.
22. Запобігання корупції: підручник /За заг. редакцією Б.М. Головкина. Харків. 2019. 296 с.
23. Запобігання транснаціональній злочинності : навч.-метод. посіб. / В.М. Дрьомін, Т.В. Мельничук, Ю.О. Стрелковська, Н.О. Федчун, Г.М. Чернишов, А.М. Ізовіта, В.Я. Цитряк, О.В. Дикий. Одеса.: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 96 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14625>
24. Зелінський А. Ф. Рецидив злочинів (структура, зв'язки, прогнозування). Х., 1980. 151 с.
25. Зелінський А. Ф. Кримінальна психологія: наук.-практ. вид. К. : Юрінком Інтер, 1999. 240 с.
26. Зелінський А. Ф., Оніка Л. П. Детермінація злочину: навч. посіб. Харків: УкрІОА, 1994. 52 с.
27. Зелінський А. Ф. Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність. К. : Генеза, 1998. 144 с.
28. Ілько С. А. Наркотизм в механізмі детермінації злочинності та криміналізації суспільства. Злочинність та кримінологічні основи кримінальної юстиції: колл. монографія. Одеса: Фенікс, 2007. С.162-187.
29. Йосипів А. О. Насильницька злочинність: детермінанти та запобігання органами внутрішніх справ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. Львів. держ. ун-т внутрішніх справ, Л. 2009. 18 с.
30. Кальман О. Г. Стан та головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні і прикладні проблеми / О. Г. Кальман. Харків : Гімназія, 2003. 352 с.
31. Кацавець Р.С. Психологія особистості: навч. посіб. Київ :Алерта. 2021. 134 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/psikhologiya-osobistosti-navchalniy-posibnik.pdf>
32. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія. Харків : Право, 2017. 252 с.
33. Костенко О.М. У світлі соціального натуралізму (вибране): вибрані твори. Київ: Паливода А.В., 2020. 812 с.
34. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті... монографія / за заг. ред. проф. В. В. Голіни та В. П. Ємельянова. Харків, 2006. 292 с.
35. Кримінологія: підручник / Б. М. Головкин, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкина. Харків: Право, 2020. 384 с.
36. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття: монографія. ДНДІ МВС України. К. : Юрінком Інтер. 2013. 270 с.
37. Лефтеров Л.В. Запобігання підрозділами Національної поліції шахрайству, що вчиняється з використанням засобів електронних комунікацій : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса : ОДУВС, 2019. 284 с.
38. Литвак О. Латентна злочинність: деякі аспекти. Право України. 2003. № 12. С. 63-64.

39. Макаренко Н. К. Запобігання професійній злочинності в Україні. Київ, 2021. 455 с.
40. Маслоу А. Мотивація та особистість. URL: <https://psylib.org.ua/books/masla01/index.htm>
41. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ: Юрид. думка. 2004. 400 с.
42. Мельничук Т.В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньо-економічній сфері. О.: Фенікс, 2010. 246 с
43. Михайленко Д.Г. Запобігання корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2017. 582 с.
44. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх. Юридичний вісник. 2014. №2 (31). С. 142-147.
45. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: науково-практичний посібник / А.А. Бова, В.І. Женунтій, А.П. Закалюк та ін.; за загальн. ред. А.П. Закалюка. К. 2006. 296 с.
46. Нежурбіда С. І. Кримінологічне вчення про причинність злочинності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Нежурбіда Сергій Ігорович ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2015. 32 с.
47. Никифорчук Д.Й. Теоретичні та практичні засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів: монографія / Д.Й. Никифорчук. Київ: НАВС, 2009. 328 с.
48. Острогляд О.І. Кримінологічна характеристика та запобігання корисливим злочинам проти власності у великому місті Причорноморського регіону. Південноукраїнський правничий часопис. 3-2020. С. 89-94. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.3.16>.
49. Поклад В. І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності: навчальний посібник. Луганськ: РВВ ЛДУВС. 2007. 48с.
50. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки. Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2001. 524 с.
51. Превентивна діяльність органів кримінальної юстиції : навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л.І. Аркуша, Н.О. Федчун, О.В. Дикий, М.О. Д'ячкова ; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14625>
52. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину. Монографія / А. В. Савченко. К. : Атіка, 2002. 144 с.
53. Сердюк О.О. Наркотизм як соціальне явище: його тенденції та напрямки профілактики: автореф. дис. ... канд. соц. наук. Харків, 2003. 20 с.
54. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / Нац. ін-т стратегічних досліджень; Авт.: Варналія З.С., Гончарук А.Я., Жаліло Я.А., Жук В.І., Ковальчук Т.Т. та ін.; За ред. Варналія З.С. Київ, 2006. 576 с.
55. Туляков В. А. Викримиология: социальные и криминологические проблемы / В. А. Туляков. Одесса : Юрид. лит-ра, 2000. 336 с.

56. Федчун Н.О. Деякі питання природи імпульсивних злочинів. Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю. П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; НУ «ОЮА». Одеса, 2021. С.262-266. DOI 10.32837/11300.16008

57. Федчун Н.О. Основи профілактики злочинів, що вчиняються при порушенні правил безпеки. Юридичний вісник. № 3-4. 2019. С. 125-129.

58. Федчун Н.О. Психологічний механізм злочинної поведінки при порушенні правил безпеки мореплавства. Публічне право : Науково-практичний юридичний журнал. 2016. № 2. С. 158-165.

59. Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики : монографія. Івано-Франківськ : Супрун В. П. 2021. 389 с.

60. Хохліна О. П. Проблема структури особистості у психології. Юридична психологія. 2016. № 2. С. 20-32. URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/download/432/434/>

61. Шалгунова С. А. Кримінологічне вчення про особу насильницького злочинця : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук. Харків. нац. ун-т внутрішніх справ. Х., 2013. 34 с.

62. Шостко О. Організована злочинність: фантом чи реальна загроза? LexInform. Юридичні новини України. Дата публікації: 10 січня 2022 р. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/organizovana-zlochynnist-fantom-chy-realna-zagroza/>.

63. Шпиталенко Г.А., Мельничук Д.П., Богоявленська Ю.В. Соціальна природа злочинності: історичний та гносеологічний аспекти. Юридичний науковий електронний журнал № 3/2020. С. 356-361. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/87.pdf

64. Юзікова Н. С. Злочинність неповнолітніх: особливості, сучасні тенденції та заходи запобігання і протидії їй : монографія / Н. С. Юзікова ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпро : Біла К. О., 2016. 510 с.

Нормативно-правові акти

1. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою: резолюція Генеральної асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_114

2. Європейська конвенція щодо відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів: конвенція Ради Європи від 24 листопада 1983 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_319 3.

3. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 19 грудня 2017 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text

5. Криміальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25, стаття 131

6. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

7. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01 грудня 1994 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст.2056

9. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

10. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII // Офіційний вісник України. 2014. № 90. стор. 7. стаття 2576

11. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: від Закон України 25 січня 1995 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

13. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 // Відомості Верховної Ради України, 1993, № 35, стаття 358.

14. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17 березня 2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>

15. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: закон України від 22 червня 2000 року № 1835-III : Відомості Верховної Ради України. 2000 р. № 40. стаття 338.

Інтернет ресурси

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.

2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>

3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>.

4. Правознавець – Правова Україна (каталог юридичних документів – <http://pravoved.in.ua/>.

5. Правознавець – Правовий Форум України – <http://forum-pravo.com.ua/>.

6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Crime prevention – https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/crime-prevention_en.
9. Critical Criminology – <http://critcrim.org/>
10. Cultural Criminology – <http://www.culturalcriminology.org/index.html>
11. eNUOLAIR– депозитарій (архів) НУ ОЮА – <http://dspace.onua.edu.ua>.
12. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>
13. The European Crime Prevention Network – <https://eucpn.org/>.

Навчально-методичне видання

**Аркуша Лариса Ігорівна
Федчун Наталія Олександрівна
Цитряк Віктор Ярославович
Чорнозуб Лариса Василівна**

КРИМІНОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 11.05.2023 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 3,95. Наклад 50 прим.
Зам. № 1105/4

Надруковано з готового оригінал-макета у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М. О.
65045, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
Тел.: +38 (048) 235 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014